

საქართველო ეკონომიკური განვითარების მოდელის ძირები

საქართველოში არსებულ საფინანსო-ეკონომიკურ მდგრადი არყობაზე დღეს ბევრს საუ-ბრობებს: ზოგი ამტკიცებს, რომ ქვეყანაში მძიმე ეკონომიკური ვითარებაა, რომ სწრაფი ეკონომიკური ზრდა შენერდა, შეინიშნება სტაგნაცია, რეცესია და ა.შ. ექსპერტთა ნაწილი კი თვლის, რომ საგანგაშო არაფერია და ბევრი არსებულ ვითარებას პოლიტიკური ძალაუ-ფლების გადახარებას უკავშირებს.

კვალიფიციური ექსპერტებისა და მეცნიერების ობიექტური აზრის მოხერხია დღეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი და საინტერესოა, ვინაიდან არსებულ ეკონომიკურ ვითარებაზე დამოკიდებული როგორც ჩვენი ქვეყნის, სის თოთოული ჩვენების მომავალი.

„ჩვენ მარტივდ და ყველასთვის გასაგებად ვისაუბრებთ ისეთ თემებზე, რომელსაც ვერც ერთ წიგნში ვერ ამოიკითხავთ“... — ასე დაინტ პირველი ლექცია ღადა პაპავაშ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საქტონ დარბაზში, სადაც მსმენელებს და-მოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციი განვითარების ანალიზი და საკუთარი კონსტიტუციი ხედვა გაუზიარა.

თამარ დადიანი

„საქართველოს ტრანსფორმაციის ოპ-ნლიანი პერიოდი საინტერესოა მრავალი თვალსაზრისით, მათ შორის, მიმდინარე პროცესების გასაანალიზებლად. არსებული ეკონომიკური ცოდნა და გამოცდილება ვეღარ განსაზღვრავდა მოსალოდნელი ცვლილებების მთელ სპექტრს და ეკონომიკის მოულოდნელი სცენარით განვითარება გამოცდას უწყობდა ხელისუფლებას. სწორედ ეს იყო მიზეზი, რომ საქართველოში საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლისა და ეკონომიკური რეფორმების პროცესი მოუმზადებლად, ყოველგვარი თეორიული საფუძვლის გარეშე დაიწყო.

განხყობა... სახილომრივ აგვისძა ეს გამონათქვამი: სწრედ ამ ბალახმა გადაარჩინა, პირდაპირი გაგებით, გარკვეულ ჰერიონდში საქართველო. ამ პერიოდზე საუბარი დღეს ძალიან როტულია, რადგან მანი მოღვაწე ყველა პირი ცოცხალია და ცოცხალი ადამიანი კი ყოველთვის სუბიექტურია. იმ დროს რეალურად არ იყო ბოლომდე გააზრდებული საქართველოს ეკონომიკური განვითარების საფუძველი. განვითარების ბევრი მოდელი არსებობს, მაგრამ რომელი გაამართლებდა ამ შემთხვევაში, არავინ იცოდა; რა იყო გასაკეთებელი და როგორ უნდა აშენდებულიყო დამოუკიდებელი სახელმწიფოს ეკონომიკა — ამაზე მეცნიერებას პასუხი არ ჰქონდა. რა თქმა უნდა, კაპიტალიზმზე უნდა გადავარიტოდ არ გამოიყენოთ ეკონომიკური თეორიის ათვისების გარეშე. მაგრამ დღეს ცალკეულ განვითარებად ქვეყანაზე მორგებული თეორია არ სებობს. დასავლეთის მოწინავე ეკონომისტების მიერ შექმნილი „ეკონომიკასად“ წოდებული ეკონომიკური თეორია მეტ-ნაკლებად ესადაგება მაღალგანვითარებული საბაზრო ეკონომიკის სისტემას და ნაკლებად გამორჩეული პოსტკომუნისტური ქვეყნების საბაზრო ურთიერთობათა ჩამოყალიბების თეორიულ საფუძვლად. რეალურად, რა მხოლოდ შემცნებითი დატვირთვა გააჩნია. მიუხედავად იმისა, რომ ტრანსფორმაციის მაციის იცნლიანი პერიოდი მძიმე იყო, საქართველო დღეს გლობალური ეკონომიკის ნაწილია მსოფლიო კონკურენციის პრო

სულიყავთ, მაგრამ ეკონომიკური ძალაუფლების ხელიდან გაშეება სახელმწიფოს არ უზღდოდა, არც რეფორმების დაწყების სურვილი აწუხებდა. საბჭოთა კაშშირის დანგრევის შედეგად შექმნილ სახელმწიფოებს ფორმალურად ერქვათ სახელმწიფოები, მათ თავიანთი კონსტიტუციაც კი არ ჰქონდათ, არც სახელმწიფო ინსტიტუტები არსებოდა და არც ხედავა, თუ როგორ უნდა გადასულიყავთ საბაზრი ეკონომიკაზე. საქართველოში მოკური თეორებით გატარებული ეკონომიკური რეფორმები ჩაარდა, რადგან, პოლიტიკისაგან განსხვავდით, საქართველოს არ არის მართვის მიზანი, რა არ არის მართვის მიზანი.

გააჩნდა ამ რეფორმის გატარებისთვის საჭირო სახელმწიფო ორგანიზაციის ინსტიტუტები, არ ჰქონდა საკუთარი ფულის ნიშანი და საბანკო სისტემა. შორიუნ თერაპიას მოჰყვა ჰიპერინფლაცია და კუპონის სწრაფი დევალვაცია. საშუალო ხელფასი მაშინ დოლარის ექვივალენტით 1,5 დოლარი იყო, ხოლო პენსია 10 ცენტს უდრიდა.

1994 წლიდან მთავრობა მიხვდა, რომ ასე

გაგრძელება აღარ შეიძლებოდა. საჭირო იყო ინფლაციის მოთხოვა, რომელიც პურ-ზე ფასების გათავისუფლებას გულისხმობ-

ფინანსური ბაზრები — საერთომრისო ფინანსურ ბაზრებზე ნაკლებად იყო წარმოდგენილი ქართული ფასიანი ქაღალდები, და თუ მსოფლიოში ფინანსური კრიზისი განვითარდებოდა, ის, მხოლოდ, ქვეყანაში ინტესტიციებს შემოსვლაზე აისახებოდა.

როგორც პროფესორმა ლადონ ბაპავამ აღნიშნა, „ბოლო ეკონომიკური კრიზისი გახდათ ჭარბიარმოების კრიზისი, რომლის საფუძველს საკრედიტო მექანიზმი წარმოადგენდა. საინტერესო გამოცდილება დაგროვდა, მაგალითად, იაპონიაში, სადაც სესხის ამღებს გარანტორად სახელმწიფო უდგებოდა. ამ შემთხვევაში ბანკები ნაკლებ ყურადღებას აქცევდებონ კომპანიის გადახდისუარაიანობას, რადგან სახელმწიფო იღებდა ვალდებულებას, ეს სესხი ბიუჯეტიდან დაფუძნდა. ამამ ჩამოაყალიბა ქცევის გარკვეული სტრუქტურით, რომელსაც ეკონომისტებმა „ზომბი ეკონომიკა“ უწოდეს. ასე გარჩდნენ, „ზომბი ფირმები“ და „ზომბი ბანკები“. შემდგომმა მოვლენებმა იაპონიის ეკონომიკის განვითარებაზე ცუდი შედეგი იქნია. ეს წმინდა იაპონური ფენომენი არანაკლებ აქტუალური გახდა მთელი მსოფლიოსთვის. ზომბირების მექანიზმი იქნა გამოყენებული ამერიკის შერთებული შტატებს, გერმანიის, ირლანდიის თუ სხვათა მთავრობების მიერ. რატომ? იმიტომ, რომ იქაც იგივე პროცესები მიმდინარეობდა. ქვეყნის ხელისუფლების ნინაშე ყოველთვის დგას არჩევანი: ეკონომიკურად რაციონალური თუ პოლიტიკურად ხელსაყრელი გადაწყვეტილება? რა თქმა უნდა, პოლიტიკოსი პოლიტიკურ გადაწყვეტილებას ირჩევს, მაგრამ ეს გადაწყვეტილება ყოველთვის არ ემთხვევა ეკონომიკურად რაციონალური გადაწყვეტილების სქემას. შედეგად მივიღეთ ის, რომ დაინყო მსოფლიო ეკონომიკის ზომბირება უფრო ცუდი სქემით, ვიდრე ეს იაპონიის ეკონომიკისათვის იყო დამახასიათებელი...“

იდგა თუ არა საქართველო ფინანსური კრიზისის საშიძროების წინაშე? — ამ კითხვას პროფესორმა ასე უპასუხა: „საქართველოში ფინანსური კრიზისი რეალურად იქნებოდა, მაგრამ მისი განვითარება 2008 წლის აგვისტოს ცნობილ მოვლენებს დაემთხვა. რუსეთთან ომში საქართველოს ეკონომიკური კუთხით პლუსიც მოუტანა, მიუხედავად ინფრასტრუქტურის ნგრევისა და ახალი გაუთვალისწინებელი ხარჯებისა. ომი რომ არ დაწყებულიყო, საქართველოს არავინ აღმოუჩენდა იმ მასშტაბის ფინანსურ დახმარებას, რაც მას 2008 წლის შემოდგომაზე აღმოუჩინეს. ბრიუსელში შეიკრიბნენ დოხორი საერთაშორისო ორგანიზაციები და მიიღეს უპრეცედენტო გადაწყვეტილება: საქართველოსთვის გამოყენებით 4,5 მილიარდი დოლარის ფინანსური მხარდაჭერის პაკეტი, რომელიც ორი წლის განმავლობაში უნდა შემოსულიყო საქართველოში. და ეს მასინ, როცა მსოფლიოში მწვავე ფინანსური კრიზისია, ყველას დახმარება სტირდება, თავსუფალი ფული კი არ არის, და თუ არის, საკალაოდ ძირია... ამ თანხდან მხოლოდ 2,5 მილიარდი იყო სხესის სახით გაცემული, დანარჩენი კი გრანტი იყო. საბანკი სექტემბრი კრიზისისაგან სწორედ ამ დახმარებამ გადაარჩინა. ამ თვალსაზრისით საქართველო მთლიანად ჯდება გლობალური ეკონომიკის კონტექსტში. რომ არ ეს დახმარება, ფინანსური კრიზისი ქეყანაში რეალურად განვითარდებოდა... ამ შემთხვევას ერთ-ერთ სტატიაში ლადო პაპაკაში „ომის პარადოქსი“ უწოდა.

დღეს საქართველოს ეკონომიკის მოდელი დაფუძნდებულია მოხმარების სტიმულირებაზე. თუ რა შედეგები მოიტანა მოხმარების სტიმულირებამ ეკონომიკის რეალური სექტორის სათანადო განვითარების გარეშე, ამ საკითხს პროფესორმა ლადო პაპავაშ დიდი ყურადღება დაუთმო მესამე ლექციაზე, რომლის თემა გახლდათ „ლარიბი ქვეყნის მომხმარებლური ეკონომიკის ფორმირება“.

საქართველოს ამგამინდელი მთავრობისთვის პირველი რიგის ამინცანა ევროკავშირთან თავისუფალი ვაჭრობის რეგიმის მიღწევა და ყველა იმ პოტენციური შესაძლებლობის ამინქმედებაა, რასაც ევროკავშირთან ეკონომიკური ინტეგრაცია მოითხას. ამისთვის საქართველოს მთავრობის ეკონომიკურმა პოლიტიკამ ყურადღება უნდა გაამახვილოს ანტიმანქოპოლიური რეგულირების ევროპული მოდელის პირობებში წარმოების განვითარებაზე, მომხმარებელთა უფლებების დაცვასა და შრომით ურთიერთობებზე.

არცთუ დიდი ხნის წინათ, საქართველოს პრემიერ-მინისტრი ბიძინა ივანიშვილი გამოვიდა ინიციატივით, შეექმნას ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია. დღუებენტზე უკვე მუშაობს ფინანსთა სამინისტრო ეკონომიკის სამინისტროსთან ერთ-ად და მის შემუშავებაში ჩართული არიან ქართველი ექსპერტები, მათ შორის ბატონიძე დავით პაპავაც, რომელსაც მიაჩინია, რომ ეს არის სწორი მიმართულება.

„ვციფრობ, რომ პრობლემა კომპლექსურად უნდა გადაწყვდეს... დასაქმების ზრდით უნდა მოხდეს არა მარტო ეკონომიკური ზრდის მიღწევა, არამედ სიღარიბის პრობლემის დაძლევაც. სწორედ დასაქმებით უნდა მოხდეს ხალხის შემოსავლების ზრდადა, ამასთანავე, დამატებითი შესაძლებლობები უნდა გაჩნდეს სხვადასხვა რეგიონის განვითარებისთვის. საჭიროა კომპლექსური ხედვა, რომელსაც, ვფიქრობთ, მალე შევიტუშავებთ“, — აღნიშნავ მან საქართველოს ეკონომიკის მომავალზე საუბრისას, რომელსაც მეოთხე ლექცია მიუძღვნა. სადაც ასევე ისაუბრა საქართველოს ეკონომიკურ განვითარებასა და პერსპექტივაზე.

„საქართველო მცირე ზომის ქვეყანაა, მცირე მოსახლეობით, ეკონომიკის მცირე მასშტაბებით... როცა ქვეყნის მასშტაბები მცირეა, მისი ეკონომიკა არ არის ინვესტორისთვის დიდად მიმზიდველი. ის ცდილობს, მსხვილი მასშტაბის ძქონე ქვეყნებში ჩაღის ინვესტიცია. თუმცა მცირე ზომის ქვეყნებს შეუძლიათ ისე განავრცონ ეკონომიკური მასშტაბები, რომ ქვეყნის საზღვრები უცვლელი დარჩეს. რა არის ამისთვის საჭირო? უნდა დამყარდეს თავისუფალი ვაჭრობის რეჟიმი, რომელიც სერიოზული ნაბიჯია ევროპულებრაციისკენ. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო არ არის ევროკავშირის წევრი ქვეყანა, მისი ეკონომიკა ევროკავშირის ეკონომიკის ნანილი ხდება. ეს, რა თქმა უნდა, საქართველოს ეკონომიკის მასშტაბებს აფართოებს. იბადება კითხვა: რით უნდა იყოს საქართველოს ეკონომიკა მიმზიდველი უცხოელი ინვესტორისთვის? მაგალითად, საქართველოში ადგილია ბიზნესის რეგისტრაცია, უცხოელი ინვესტორისთვის ბიზნესის დაწყება.... ინვესტორისთვის ასევე მომხიბლელია საგადასახადო ტვირთის სიმცირე, ის ბევრად უფრო მცირეა, ვიდრე ევროკავშირის

დანარჩენ ქვეყნებში. ევროკავშირი მზად არის საქართველოსთან დამყაროს თავი-სუფალი ვაჭრობის რეჟიმი იმ ნინაცირობების გათვალისწინებით, რასაც ბრიუსელი საქართველოს უყენებს. ეს რეკომენდაციები ვაჭრობის ტექნიკურ ბარიერებს, სურსათის უვრცელობას, ინტელექტუალური საკუთრებისა და თავისუფალი კონკურენციის დაცვას ეხება”...

ბატონი ლადო ფინალური ლექციის მსვლელობისას განათლებისა და მეცნიერების განვითარების საკითხებსაც შეეხო, რის გარეშეც ქვეყანა წარმატებული ვერი იქნება. მისი აზრით, „არსებობს პოზიცია, რომ საქართველო მცირე ზომის ქვეყანაა და არ გამარინია რესურსები დიდი მეცნიერებისა განვითარებისთვის. მეცნიერებისადმი აგდებული დამოკიდებულება არა მარტო მეცნიერებას, სწავლებასაც აკინებს უმაღლეს სკოლაში”.

საქართველო ეკონომიკური განვითარების მოდელის პირაპი

მეთორმეტე გვერდიდან

ჩვენ ვერ შევინარჩუნებთ და
ვერ განვავითარებთ მეცნიერებას,
თუ, გარკვეულ ეტაპამდე მაინც,
მთავარი დამფინანსებელი არ იქ-
ნება სახელმწიფო... რა უნდა იყოს
ამოსავალი? „ვარდების რევოლუ-
ციის“ შემდეგ ჩამოყალიბდა ხედ-
ვა, რომ მთავარი არის სტუდენტი.
სწორედ ამ იდეოლოგიაზე იყო და-
ფუძნებული ვაუჩერული სისტე-
მა. ამ სისტემის კრახი გამოჩნდა
სწორედ მაშინ, როცა უნივერსი-
ტეტებიდან სწავლის საფასურის
გადაუხდელობის გამო 10 000 სტუ-
დენტი გაირიცხა. ამ ფაქტმა ხაზი
გაუსვა მოდელის არამართებულო-
ბას. ახალგაზრდა მხოლოდ მაშინ
უნდა ირიცხებოდეს უნივერსიტე-
ტიდან, თუ ვერ სწავლობს ან თუ
რაღაც დაშავა.

დღეს უკვე გამოჩნდა ახალი
შეხდულებები უმაღლესი სკოლის
რეფორმასთან დაკავშირებით....
არაერთი კოლეგა ჩემთან საუბარში
აფიქსირებს „დვალის პროექტის“
მიმართ კრიტიკულ დამოკიდებულებას, თუმცა მათი უმრავლესობა
საჯაროდ ამის თქმას ვერ ბედავს....
უცელას უნდა გვახსოვდეს, რომ
დუმილით და თავის მოტყუებით
დემოკრატიას ვერ ავაშენებთ!
დოკუმენტი, რომელიც ცნობილ-
მა ფიზიკოსმა შექმნა, ოფიციალურად
დამტკიცებული არ არის. ბა-
ტონი დვალის მიერ დაწერილი კონ-
ცეფცია ისეთივე მცდარ მოდელზეა
აგებული, როგორიც იყო ალექსანდ-
რე ლომაიას ხედვა. ლომაიასთვის
მთავარი იყო სტუდენტი, დვალისთ-
ვის მთავარი პროფესორი, ანუ მის
აქემაში სტუდენტი საერთოდ არ
არსებობს. ნებისმიერი კონცეფციის

დანერის დროს უნდა იცოდე, რომ უნივერსიტეტი წარმოუდგენელორი სუბიექტის – სტუდენტისა და პროფესორის გარეშე. პირდაპირ ვაცხადებ: რაც გააკეთა ლომაია შეიძლება შებრუნებული მეთოდით ისეთივე „წარმატებით“ დააგვირვინოს გაიადვალმა.

რაც მთავარია, დვალის კოცეფციაში საერთოდ არ არის განხილული ორი საკითხი: პირველი – უნივერსიტეტების იურიდიულ სტატუსი და მეორე – ფინანსურის საკითხი. რასაც ეს ადამიანებთავაზობს, გახლავთ საკმარისი მოდელი. ის კარგად არ აპრობირებული ამერიკაში, მაგრა ამერიკული საგანმანათლებლო სასტემის გადმოტანა საქართველოში, პრაქტიკულად, შეუძლებელი დამისახელეთ, რამდენი მეცნიერებიც ივანიშვილის გარდა, რომ

ლიც კულტურას და გნათლებას
ეხმარება? მე ასეთი, სამწუხაოობა
არ მახსენდება...“ — განაცხად
ლადო პაპავამ.

კიდევ სხვა მრავალ მნიშვნელოვან კითხვაზე გასცა ამომწუხაოვი პასუხი პროფესორმა ლადო პაპავამ, რომელმაც თავის მხრივ მაღლობა გადაუხადა სტუდენტებს, რომლებმაც საუნივერსიტეტო ტრ საზოგადოებასთან შეხვედრით ირგანიზება ითავვეს. ეს იყო მასის დაგეგმილი ლონისძიება, რომელიც ობიექტური მიზეზების გამო ცოტნილი მოვკინებით გაიმართა. მაშინ ჯერ კიდევ არ იყო საუბარი თსუ-ც რექტორის არჩევნებზე. ინფორმაციული ლექციების წაკითხვებისას ვის, სტუდენტთა საინიციატივის ჯგუფის ხელმძღვანელმა მიხეილ გაბელაიამ, სტუდენტების სახელმწიფო უნივერსიტეტის ლით, დიდი მაღლობა გადაუხად

პროფესორს, რომლის ექსპერტული მოსაზრებების მოსმენითაც თსუ-ის სტუდენტთა დიდი ნაწილი მუდამ დაინტერესებულია. მსმენელთა უმეტესობას ეკონომიკის პროფილით მის მაღალკვალიფიციურობაში ეჭვი არ ეპარება. ცნობისთვის: ლადო პაპავა 1994 წლიდან 2000 წლამდე, როგორც ეკონომიკის მინისტრი, აქტიურად მონაწილეობდა ფულის რეფორმის, პურის ბაზრის სრული ლიბერალიზაციის, ინსტიტუციური გარდაქმნებისა და სხვა მნიშვნელოვან სამთავრობო პროგრამებში. როგორც საქართველოს მთავრობის ეკონომიკური გუნდის წევრი, ბატონი ლადო გახლდათ საერთაშორისო სავალუტო ფონდისა და მსოფლიო ბანკის მისიებთან მოლაპარაკებების ერთეულთი მთავარი მონაწილე.

